

Podpora a význam ptačích populací v zemědělské krajině

Václav Zámečník

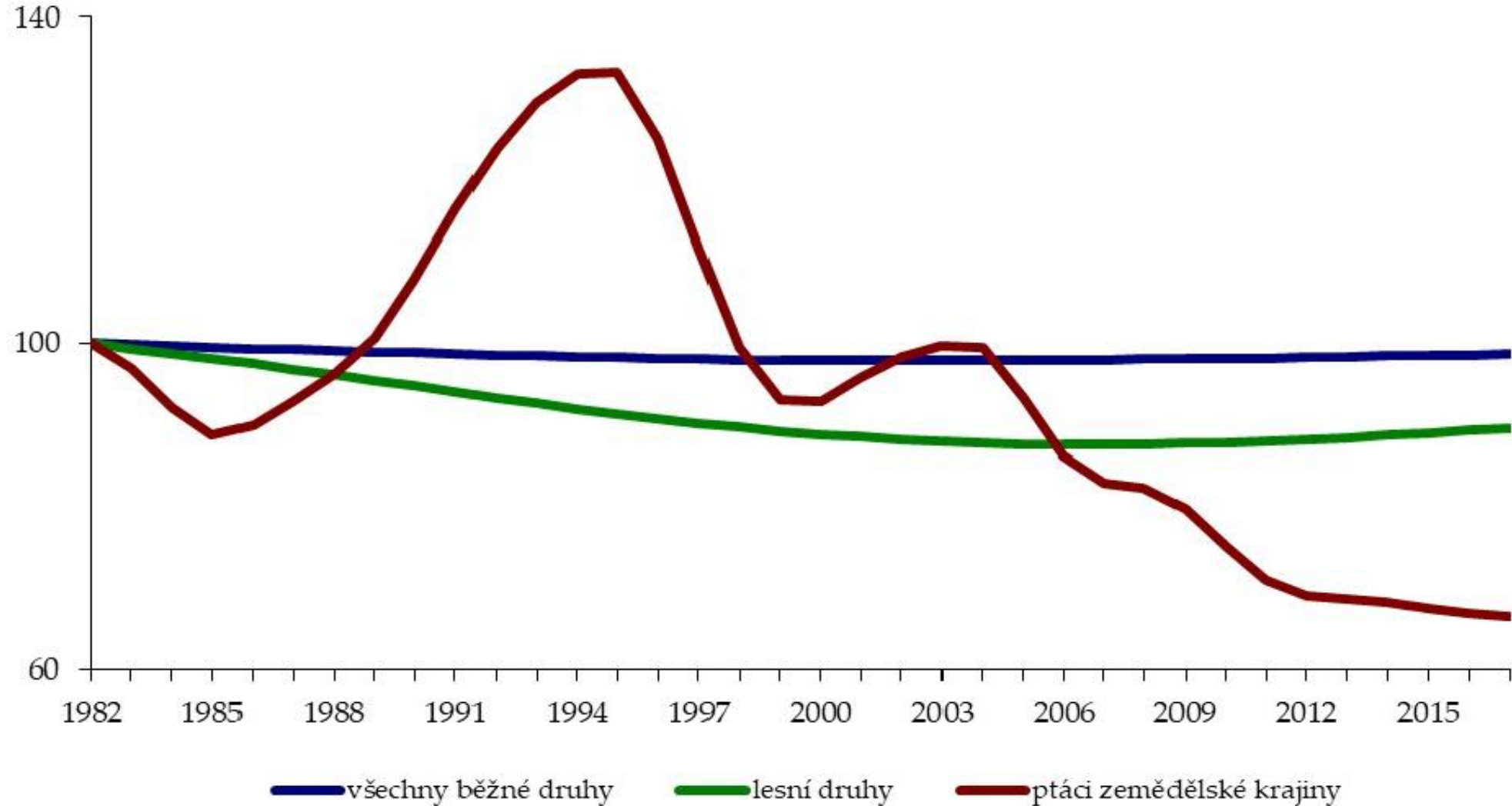
ČSO, 2.12. 2020

Česká společnost ornitologická

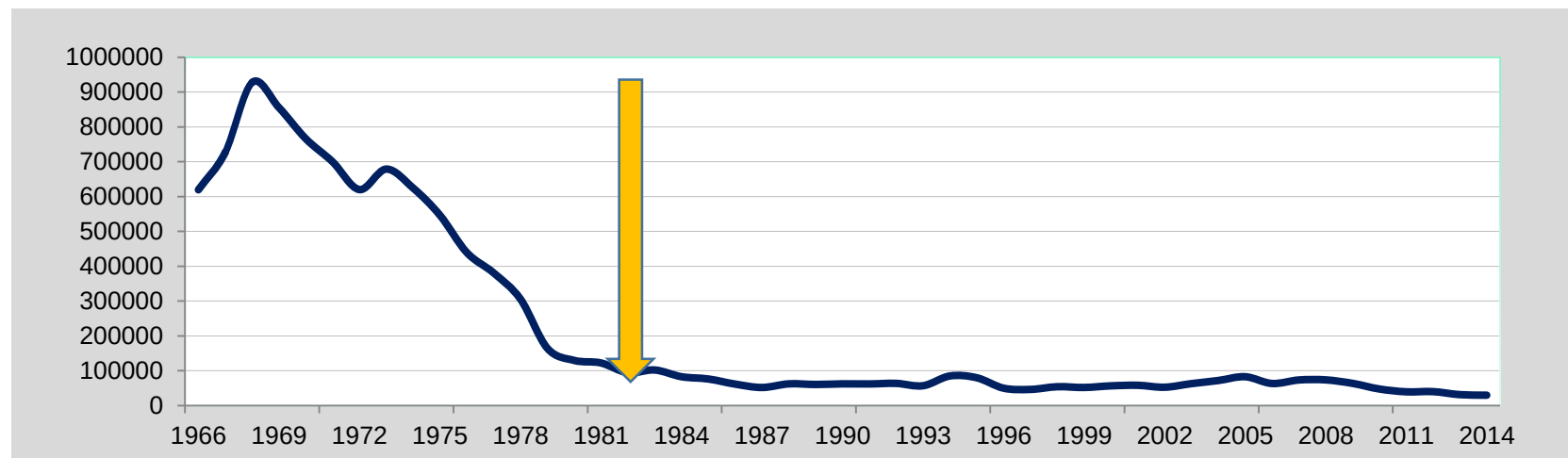
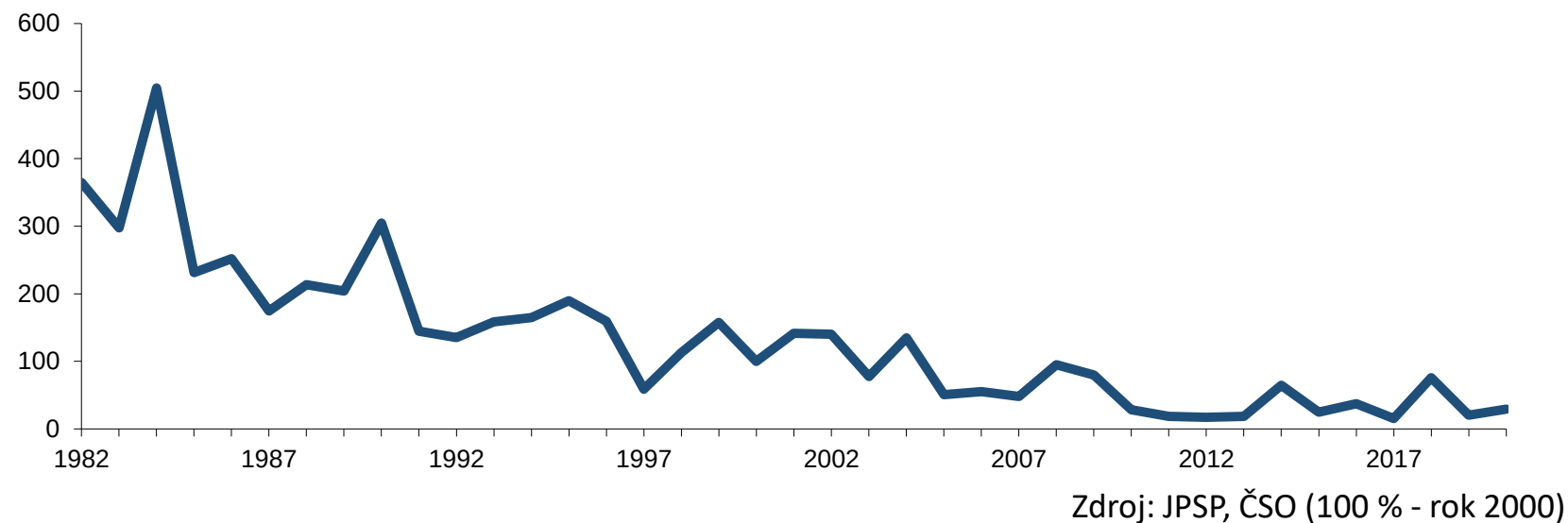
- dobrovolné zájmové sdružení zájemců o ptáky a to jak profesionálních, tak amatérských
- zabýváme se především výzkumem a ochranou ptáků a jejich prostředí, popularizací a propagací ochrany ptáků mezi nejširší veřejností
- regionální působnost - v současné době máme 8 poboček
- jsme partnerem celosvětové organizace na ochranu ptáků BirdLife International

Jednotný program sčítání ptáků - výsledky

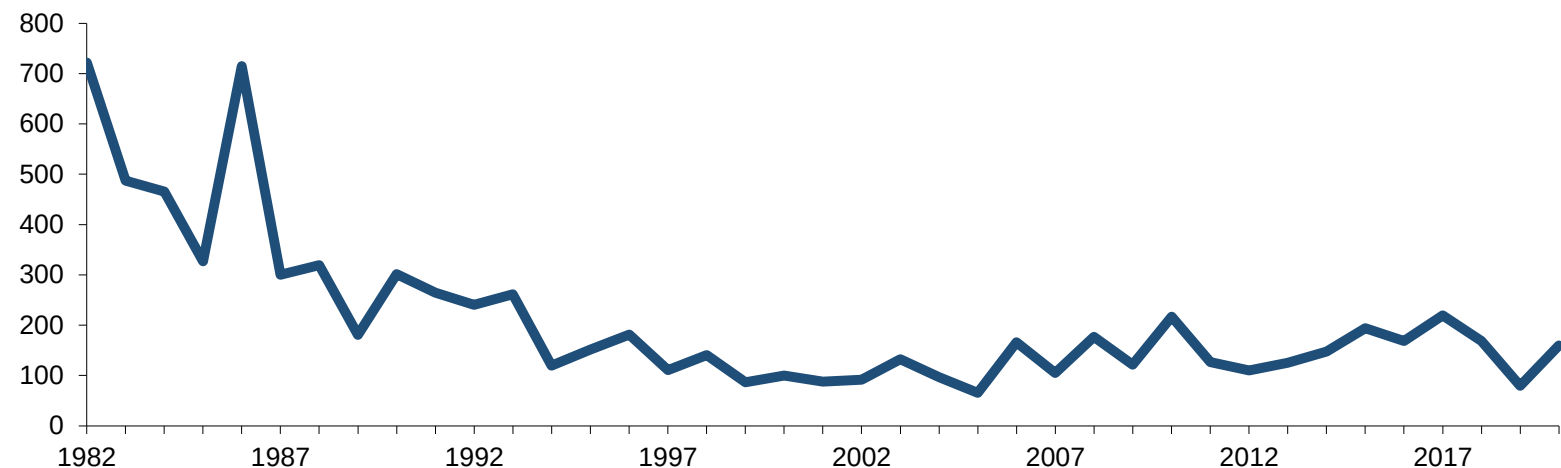

Zdroj: JPSP, ČSO

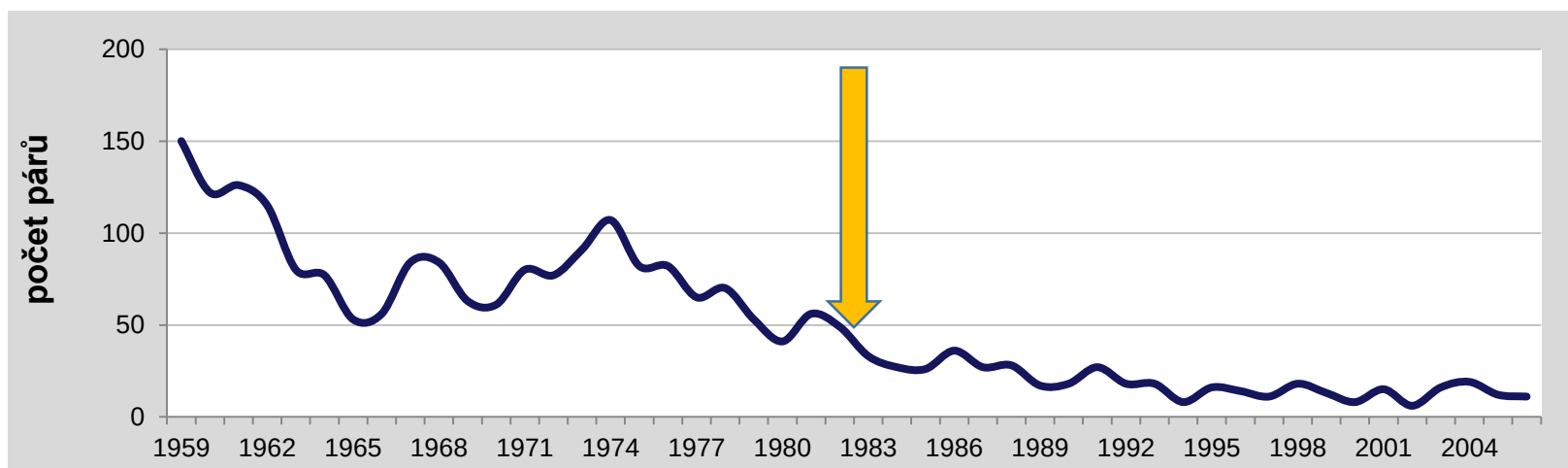
Koroptev polní

Čejka chocholáta

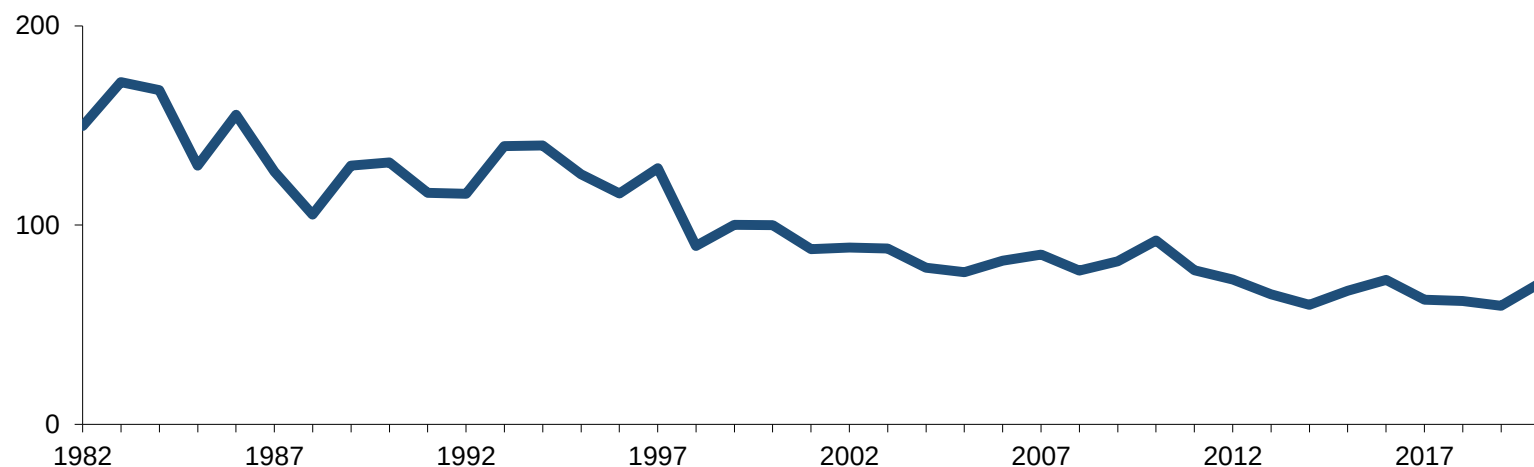

Zdroj: JPSP, ČSO (100 % - rok 2000)

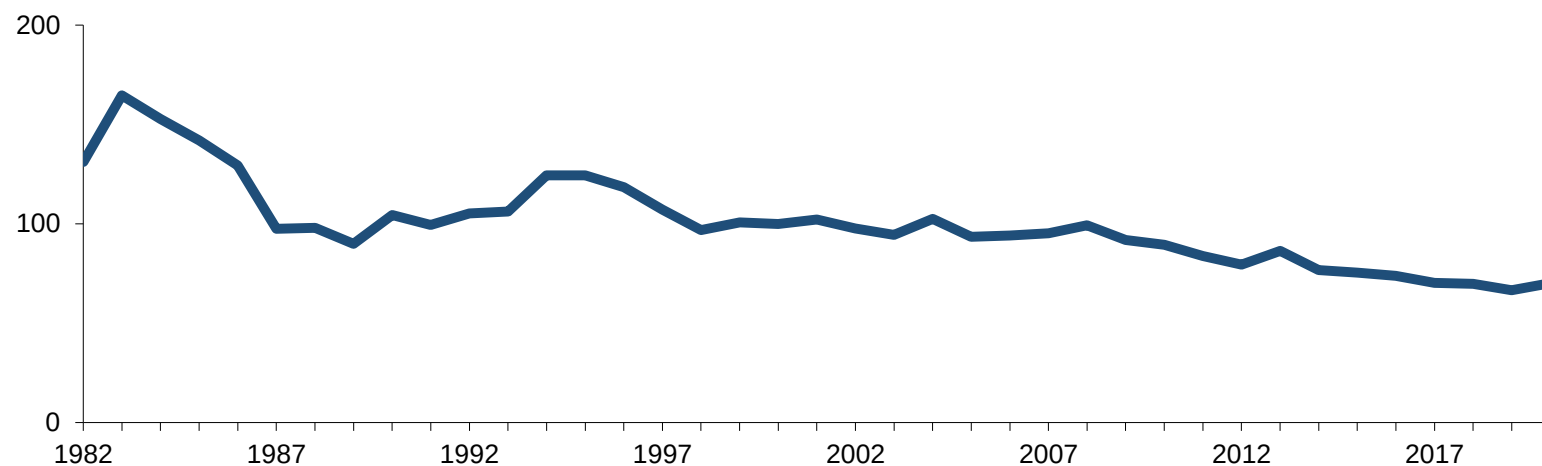

Zdroj: Fiala 2008

Hrdlička divoká a skřivan polní

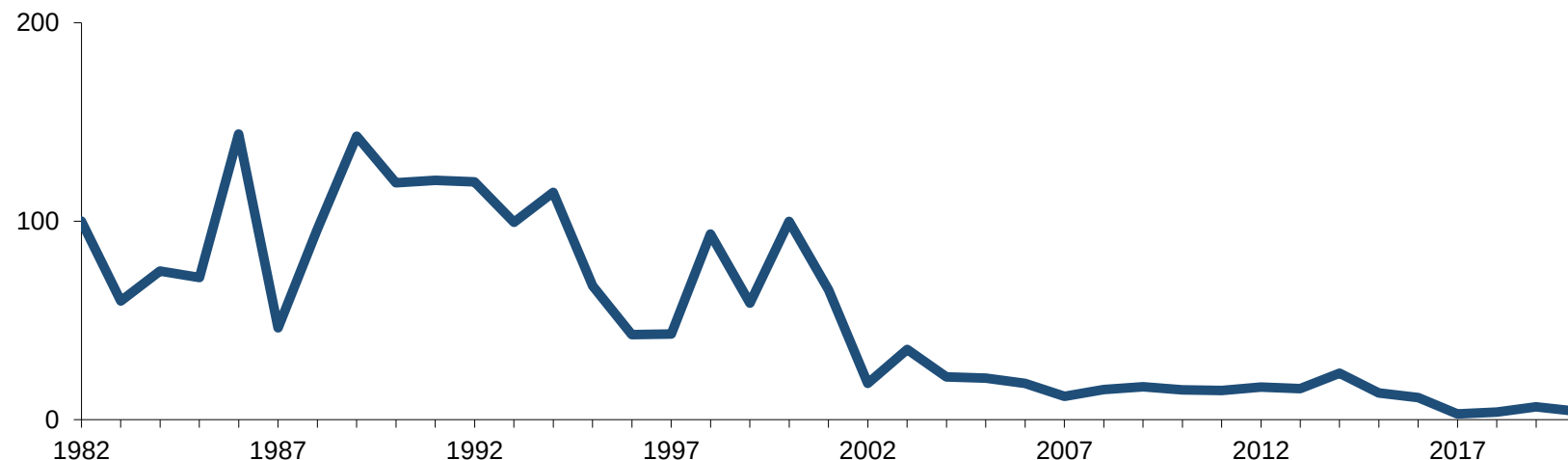

Zdroj: JPSP, ČSO (100 % - rok 2000)

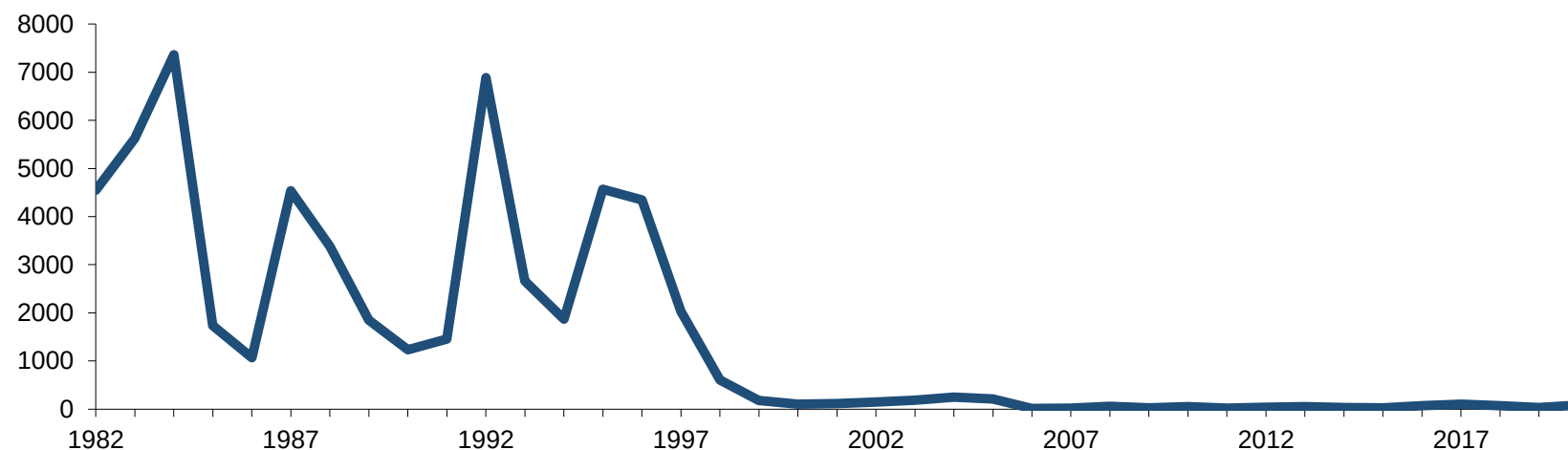

Zdroj: JPSP, ČSO (100 % - rok 2000)

Linduška luční a konipas luční

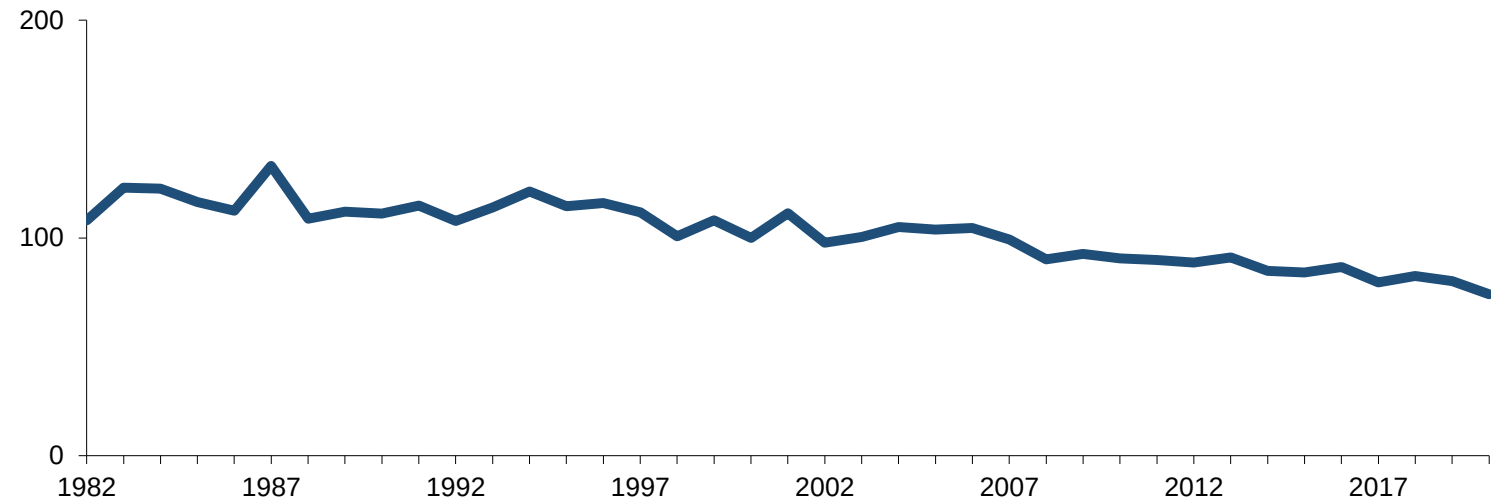

Zdroj: JPSP, ČSO (100 % - rok 2000)

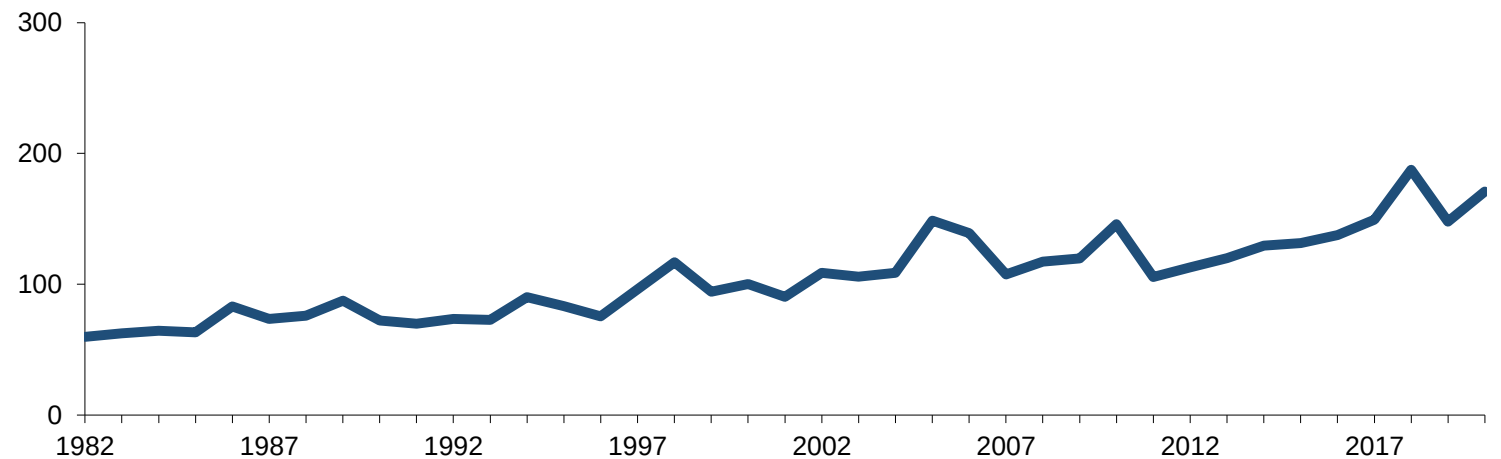

Zdroj: JPSP, ČSO (100 % - rok 2000)

Strnad obecný a špaček obecný

Zdroj: JPSP, ČSO (100 % - rok 2000)

Zdroj: JPSP, ČSO (100 % - rok 2000)

Další ubývající ptačí druhy

3 klíčové potřeby (nejen) ptáků

- bezpečné místo na hnízdění
- dostatečná potravní nabídka během jara a léta v období rozmnožování a vývoje mláďat
- dostatek potravy a krytových stanovišť přes zimu

Faktory ovlivňující ptáky v zemědělské krajině

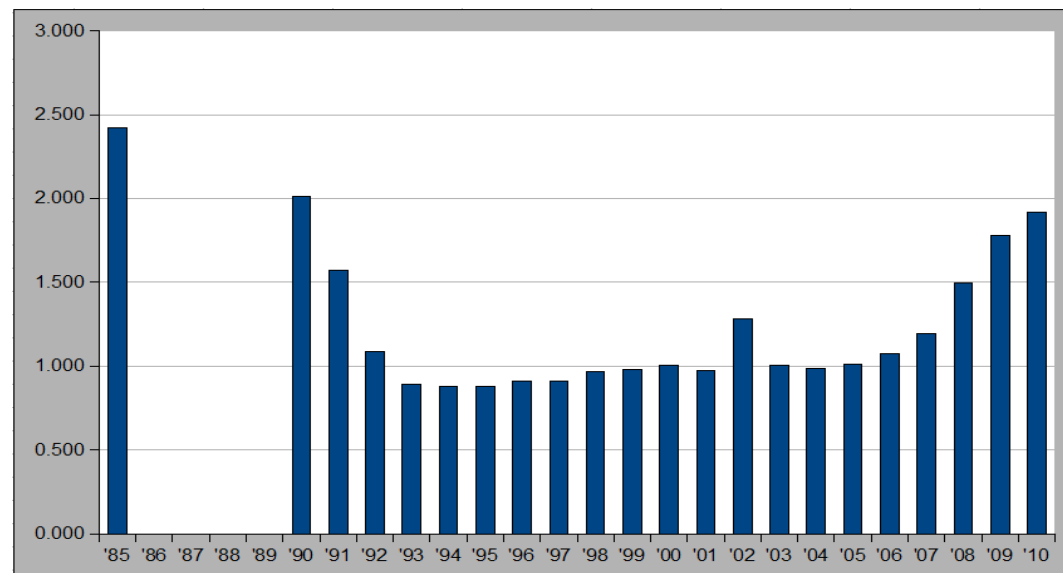
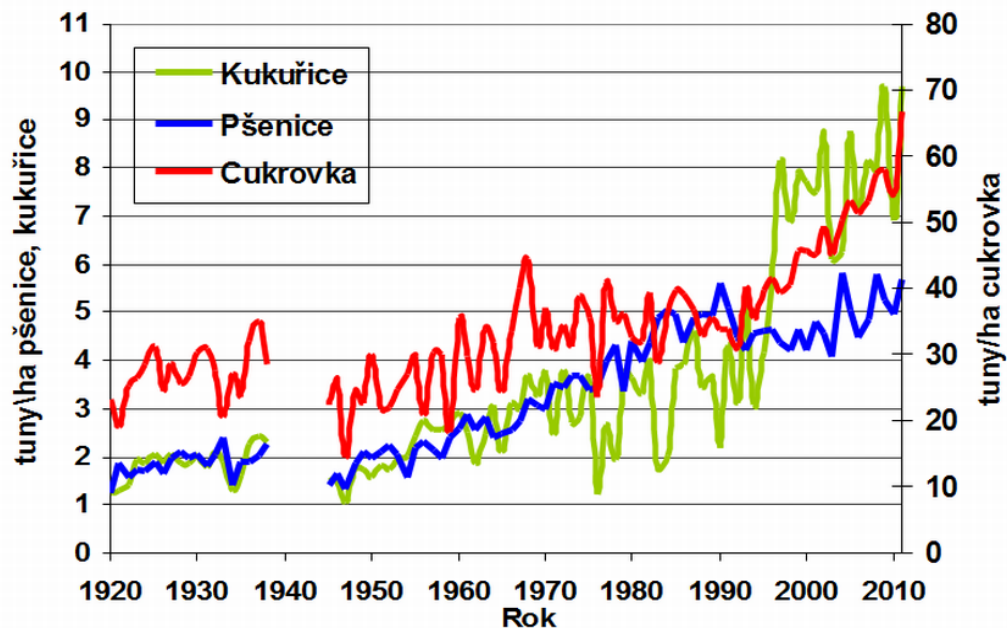

- Ztráta krajinných prvků a pestrosti krajiny
- Zvyšování zemědělských výnosů (šlechtění plodin, vyšší využívání hnojiv a pesticidů)
- Zvyšování výkonnosti zemědělských strojů
- Problémy s odvodněnou krajinou
- Rizika opouštění od hospodaření, zalesňování

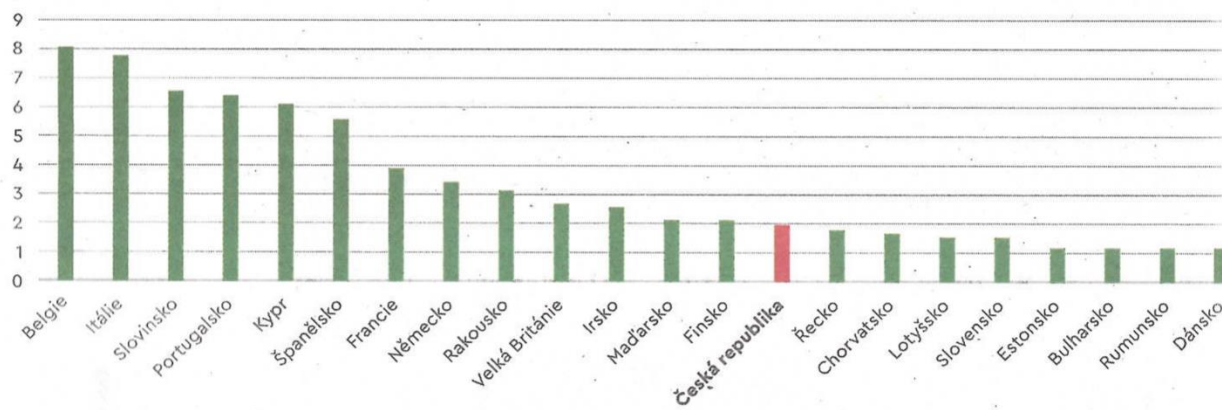

Zvyšování zemědělských výnosů

Hektarové výnos kukuřice, pšenice a cukrovky

Spotřeba pesticidů podle kg účinné látky na hektar

Zdroj: Zámečník 2013, deník Metro

Možnosti ochrany – přímá ochrana hnízd (PPH)

Agroenvironmentálně-klimatické opatření (AEKO)

Krmné a nektarodárné biopásy

Biopásy (aktuální návrh)

Společné podmínky pro krmné a nektarodárné biopásy:

- ✓ šířka 6 - 24 m
- ✓ min délka 30 m
- ✓ max 50 % půdního bloku
- ✓ nejméně 50 m od jiného biopásu či silnice I. nebo II. třídy
- ✓ na plochu biopásu je zakázáno aplikovat hnojiva a přípravky na ochranu rostlin, s výjimkou fytosanitárních opatření
- ✓ biopás nesmí sloužit jako souvrať ani k přejezdům
- ✓ biopás je vytvořen uvnitř dílu nebo po jeho okrajích, a to ve směru orby
- ✓ pro založení biopásu se použije uznané nebo kontrolované osivo

Hlavní rozdíly mezi biopásy

Krmné biopásy:

(rok 2019 – 239 žadatelů na 2867 ha)

- Jednoleté
- Dominantou směsi je obilovina
- Menší zastoupení atraktivních nektaronosných druhů
- Hlavní cílovou skupinou jsou semenožraví ptáci a zvěř

Nektarodárné biopásy:

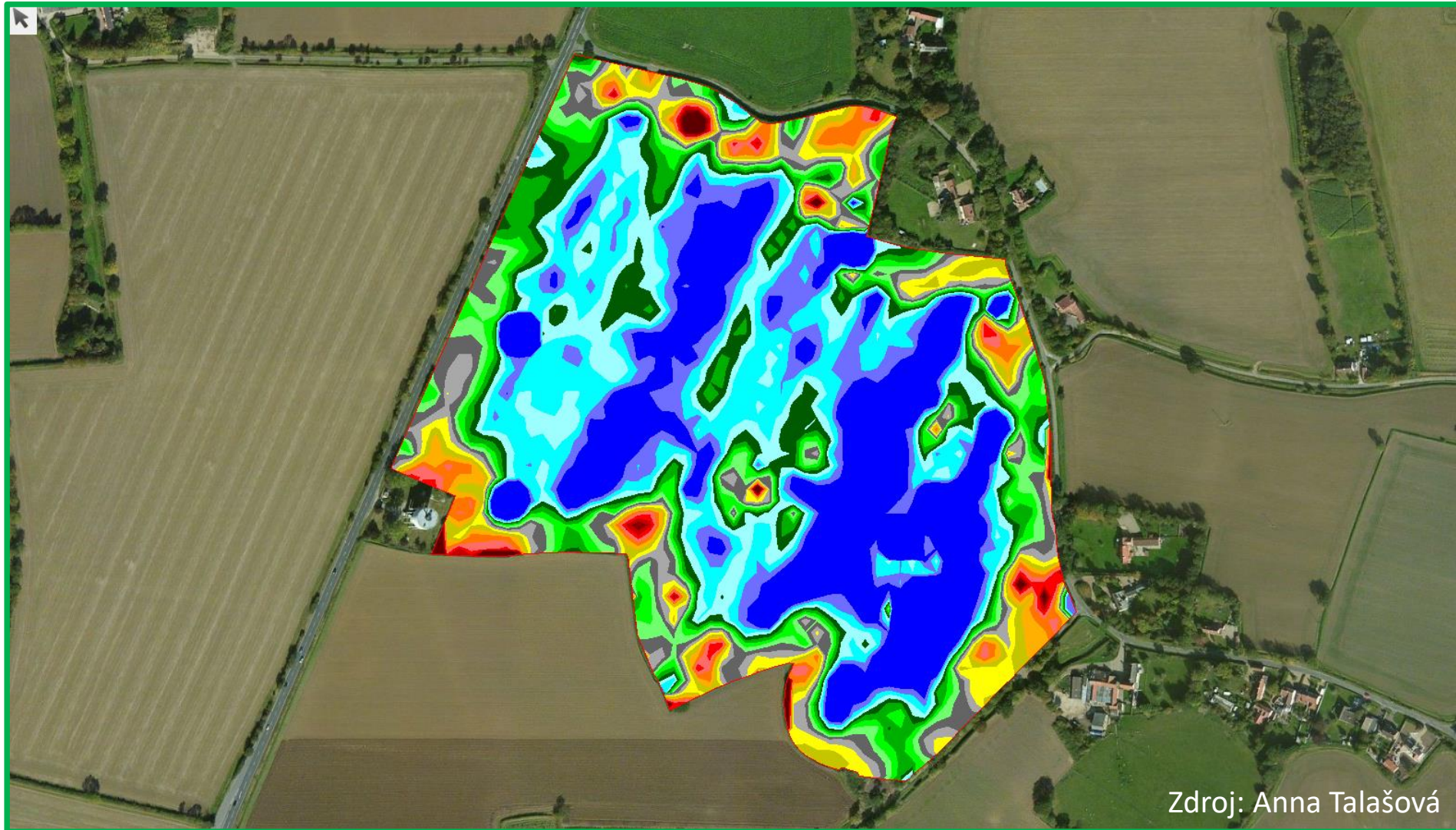
(rok 2019 - 152 podniků na 1005 ha)

- Víceleté (2 nebo 3leté)
- Dominantou jsou jeteloviny
- Pestřejší nabídka různých druhů nektaronosných rostlin
- Hlavní cílovou skupinou je hmyz

Využití biopásů z pohledu praxe

Nevyrovnaný výnos na polích

Přínos krmných biopásů pro ptáky

Rozsáhlý výzkum potvrdil, že v krmných biopásech je prokazatelně vyšší početnost ptáků včetně ubývajících druhů a zajíců oproti běžné zemědělské krajině (Šálek et al. in prep)

Přínos biopásů pro ptactvo, savce a opylovače vnímají i samotní zemědělci, kteří opatření realizují.

Mezi největší problémy uvádějí:

- riziko zaplevelení
- přísný sankční systém za porušení podmínek, zejména zákaz přejezdu
- nedostatečný informační servis
- malá variabilita opatření (uvítali by např. možnost dosetí)
- někteří zmiňují i vysokou cenu osiva

Nektarodárné biopásy a opylovači

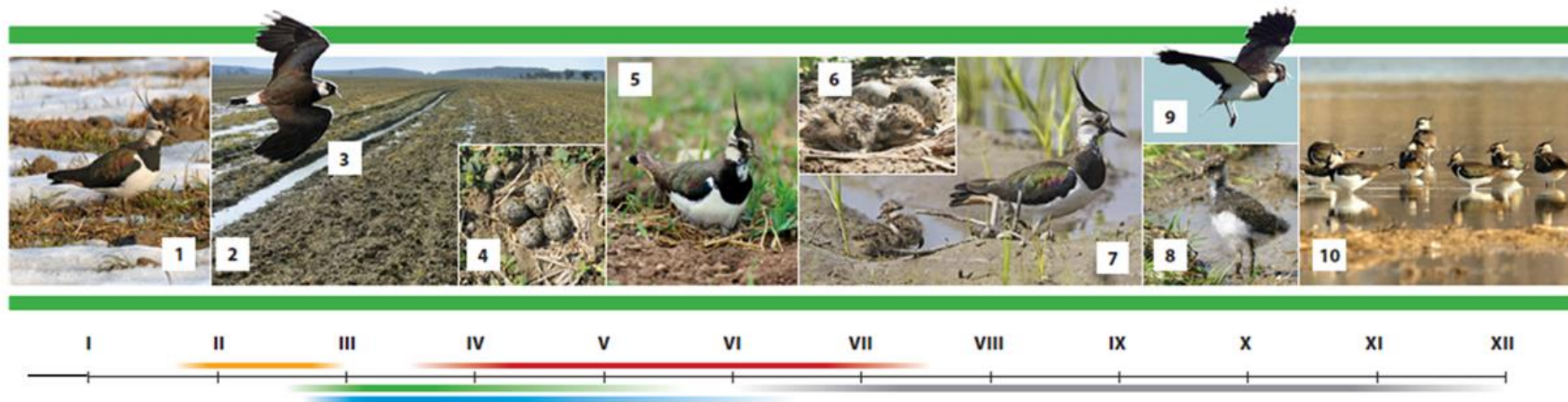
- Výzkum Šrámková & Nerad (2016) prokázal v nektarodárných biopásech největší početnost opylovačů. Druhová diverzita byla srovnatelná s planě rostoucí vegetací (125 ze 170 druhů žahadlových = 75 % druhů z okolí)
- Optimálního efektu bylo dosaženo dělenou sečí
- Význam nektarodárných pásů pro ptáky nebo zvěř nebyl zatím zkoumán

AEKO Ochrana čejky chocholaté

Průběh hnízdění čejky

— přílet — tok — snášení vajec — mlád'ata — odlet

Foto: Archiv ČSO

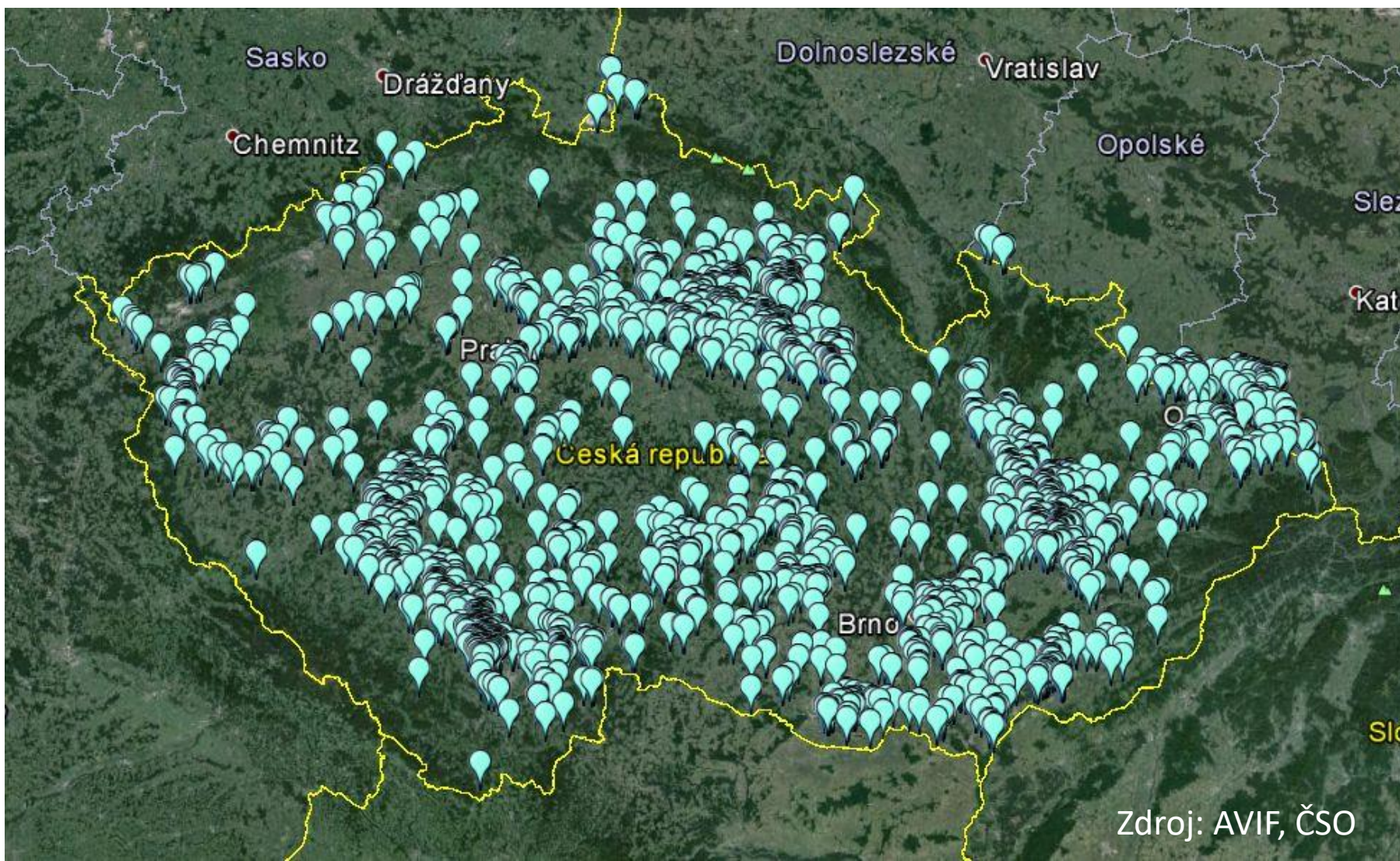
Podmínky opatření (aktuální návrh)

Žadatel:

- zabezpečí plochu hnízdiště proti zásahu zemědělskou technikou od 1. ledna (první rok závazku od 15. dubna) do 15. června, s výjimkou 4 m pásu při okraji dílu půdního bloku,
- od 16. června do 15. července založí porost směsí definovaných plodin (krmná směs, směs pro opylovače),
- používá k výsevu uznané nebo kontrolované osivo, ponechá porost plodiny bez zásahu zemědělskou nebo jinou technikou do 14. listopadu,
- porost směsi plodin nesmí sloužit jako souvrať ani k přejezdům od 16. července do 14. listopadu,
- od 15. listopadu do 31. prosince zapraví porost plodin do půdy,
- nepoužívá přípravky na ochranu rostlin, s výjimkou fytosanitárních opatření.

Čejčí databáze 2009 – 2015 (3780 záznamů)

Vyhodnocení dat – historie hnízdišť

- více než 90 % hnízdišť se známou historií
- z těchto hnízdišť – cca polovina obsazována pravidelně nebo každoročně
- zhruba 75% pravidelných hnízdišť tvořila podmáčená pole

Výběr vhodných hnízdišť

- ✓ Výběr byl proveden na základě pravidelnosti výskytu, počtu ptáků a přítomnosti vody
- ✓ Celkem bylo vybráno zhruba 360 lokalit (výběr je stále možné doplňovat)
- ✓ V roce 2019 46 žádostí na 465 ha

AEKO plocha v červnu na konci hnízdniho období před osetím

AEKO plocha v červenci po osetí směsí pro opylující hmyz

AEKO plocha v září s kvetoucí směsí

Kvetoucí svazanka je pro včely velmi atraktivní

Přínosy AEKO Ochrana čejky chocholaté

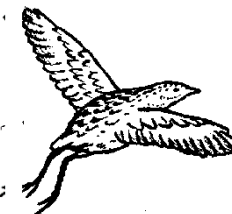
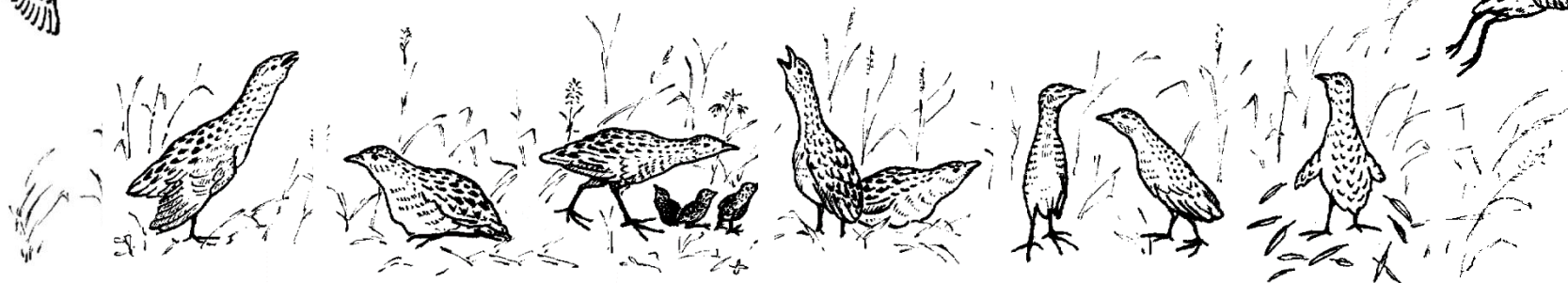

- Podpora všech druhů živočichů v dané ploše –
hnízdění/rozmnožování i sběr potravy (skřivan,
čejka, kulík, zajíc)
- Podpora opylujícího hmyzu v průběhu celého roku
- Zlepšení půdních vlastností
- Zatraktivnění prostředí
- Snížení chemické zátěže

AEKO Ochrana chřástala polního

Chřástalí rok

duben	květen	červen	červenec	srpen	září		
Přílet z Afriky	Samci začínají volat	První hnízdění	Samice vodí mláďata asi 2 týdny	Samci stále volají, většina samic hnízdí podruhé	Volání samců končí	Dospělí ptáci pelichají a dva týdny nejsou schopni letu	Odlet do Afriky

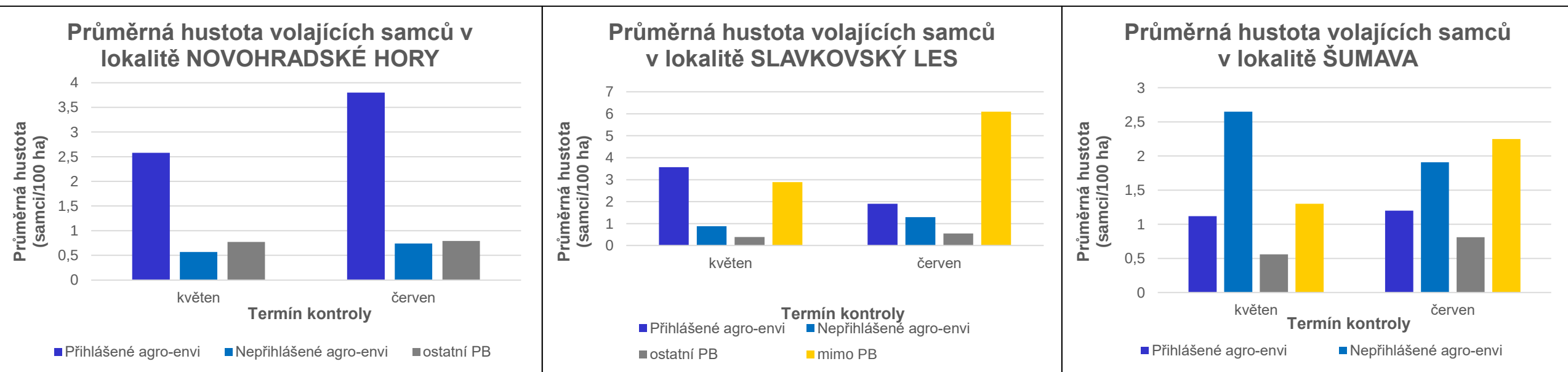
Podmínky opatření (aktuální návrh)

Žadatel

- provádí první seč nejdříve 15. srpna a nejpozději do 30. září;
- seč neprovádí více než jedním žacíím strojem najednou od středu k okraji nebo od kraje ke kraji, případné přepasení pouze hospodářskými zvířaty provádí nejdříve 15. září,
- na základě souhlasného stanoviska orgánu ochrany přírody (OOP) je možné nahradit seč pastvou pouze hospodářských zvířat; v případě nahrazení seče pastvou likviduje nedopasky do 30 dní po skončení pastvy nebo do 31. prosince v případě celoroční pastvy, s výjimkou ploch se svažitostí nad 10° nebo ploch na kterých se nedopasky nelikvidují na základě souhlasného stanoviska OOP,
- neprovádí příkrm pasených zvířat (lizy a napájení povoleno),
- neaplikuje žádná hnojiva (za aplikaci se nepovažuje přívod N pastvou) s výjimkou vápenatých hnojiv neobsahujících dusík,
- provádí mulčování, obnovu, přísev, vápnění, smykování a válení trvalého travního prostu pouze se souhlasným stanoviskem místně příslušného OOP,
- neaplikuje herbicidy, s výjimkou fytosanitárních opatření

Výsledky mapování volajících samců

Hope farm, Anglie

- od roku 1999 vlastníkem RSPB
- celková výměra je 181 ha
- v roce 2010 se hospodařilo na 161 ha
- rozloha pastvin je 6 ha
- velikost polí se pohybuje od 0,93 - 34 ha
- délka keřových porostů je 10,3 km, zalesněno je 0,5 ha
- prvních 5 let osevní postup tvořily jen pšenice a řepka
- v roce 2016 pěstovali ozimou pšenici, jarní ječmen, zimní fazole, lněné semínko a proso

Foto: RSPB images

Hope farm – cíle projektu

- hospodařit s ekonomickým ziskem a současně zachovat biodiverzitu
- zkoušet nové možnosti hospodaření, které jsou šetrné k přírodě
- zastavit dlouhodobý úbytek početnosti ptáků zemědělské krajiny

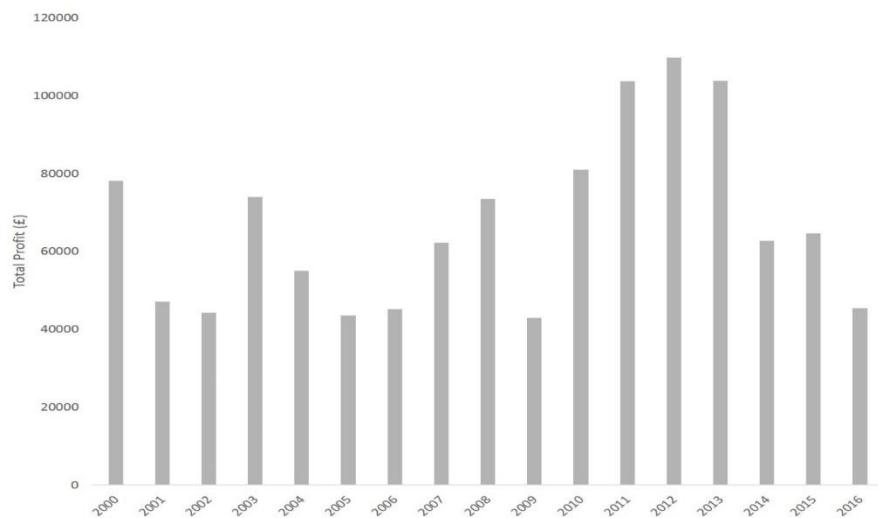
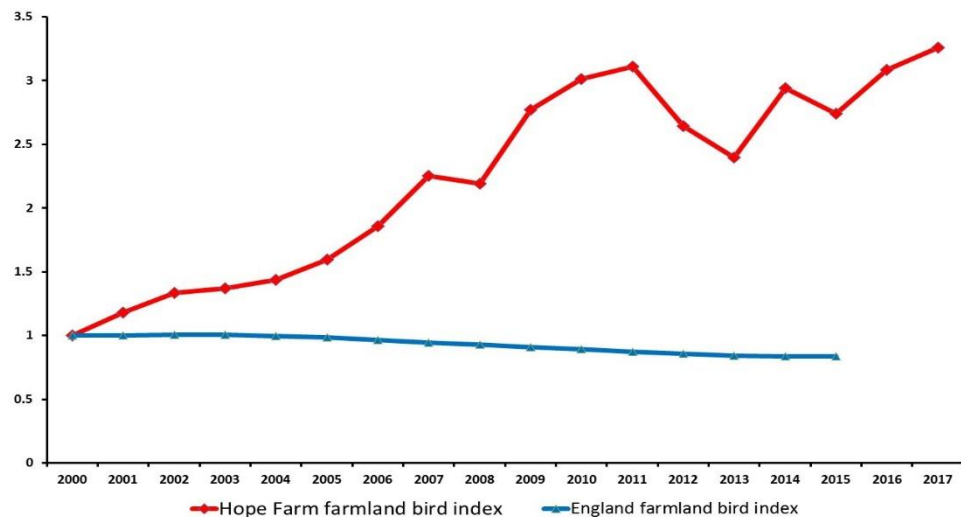
Foto: RSPB images

Plán péče v roce 2018

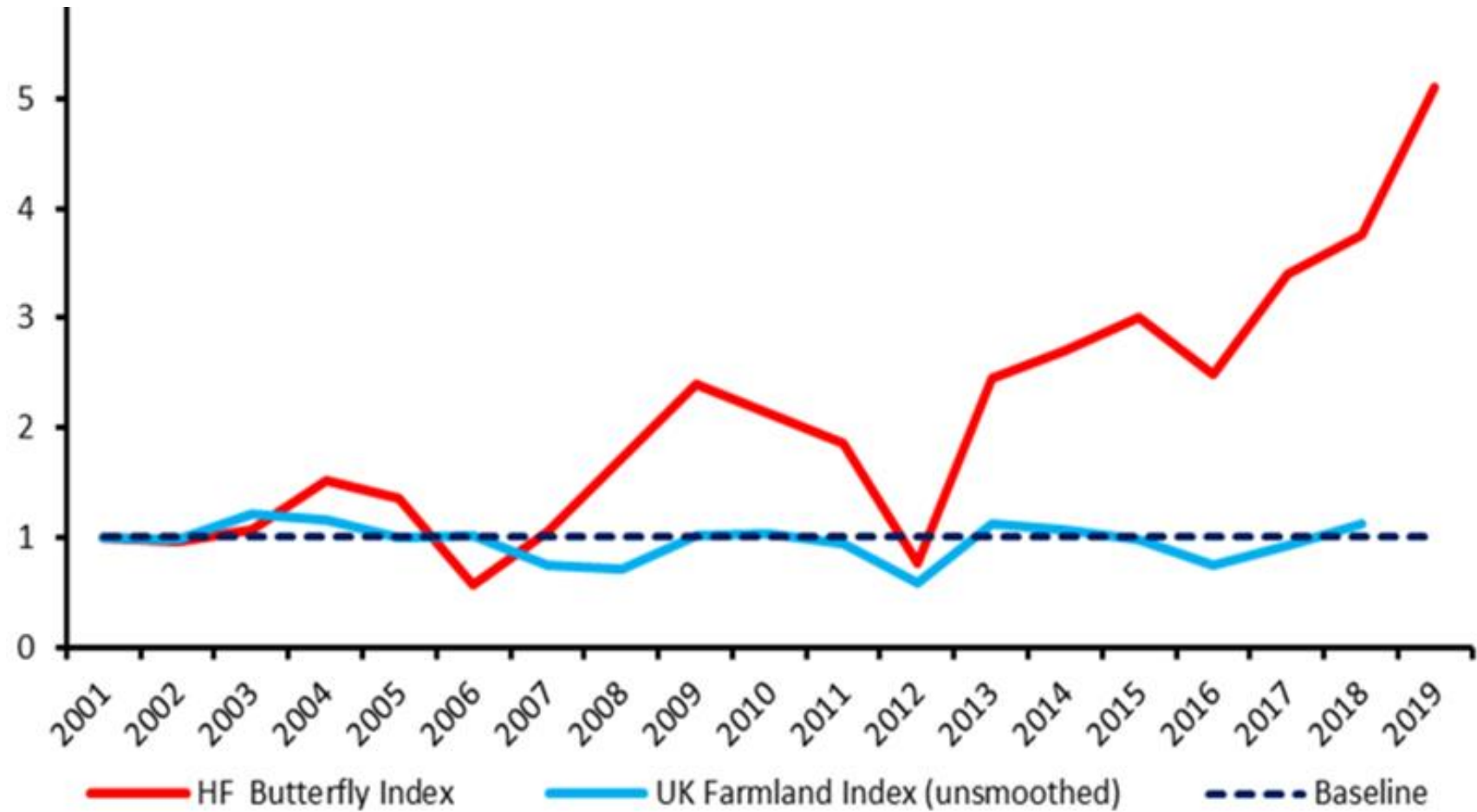
1. Starat se o trvalá stanoviště volně žijících živočichů jako jsou lesy, solitérní stromy a rybníky,
2. zajistit co největší přínos živých plotů, příkopů a okrajů polí,
3. vytvářet a zachovat zamokřená místa včetně mokřadů,
4. vytvářet místa pro hmyz s kvetoucími rostlinami na nejméně 2% zemědělské půdy,
5. vysévat na 2% zemědělské půdy plodiny poskytující semena pro ptáky během zimy,
6. pěstovat jařiny a realizovat opatření uprostřed polí, jako např. skřivánčí.

Výsledky

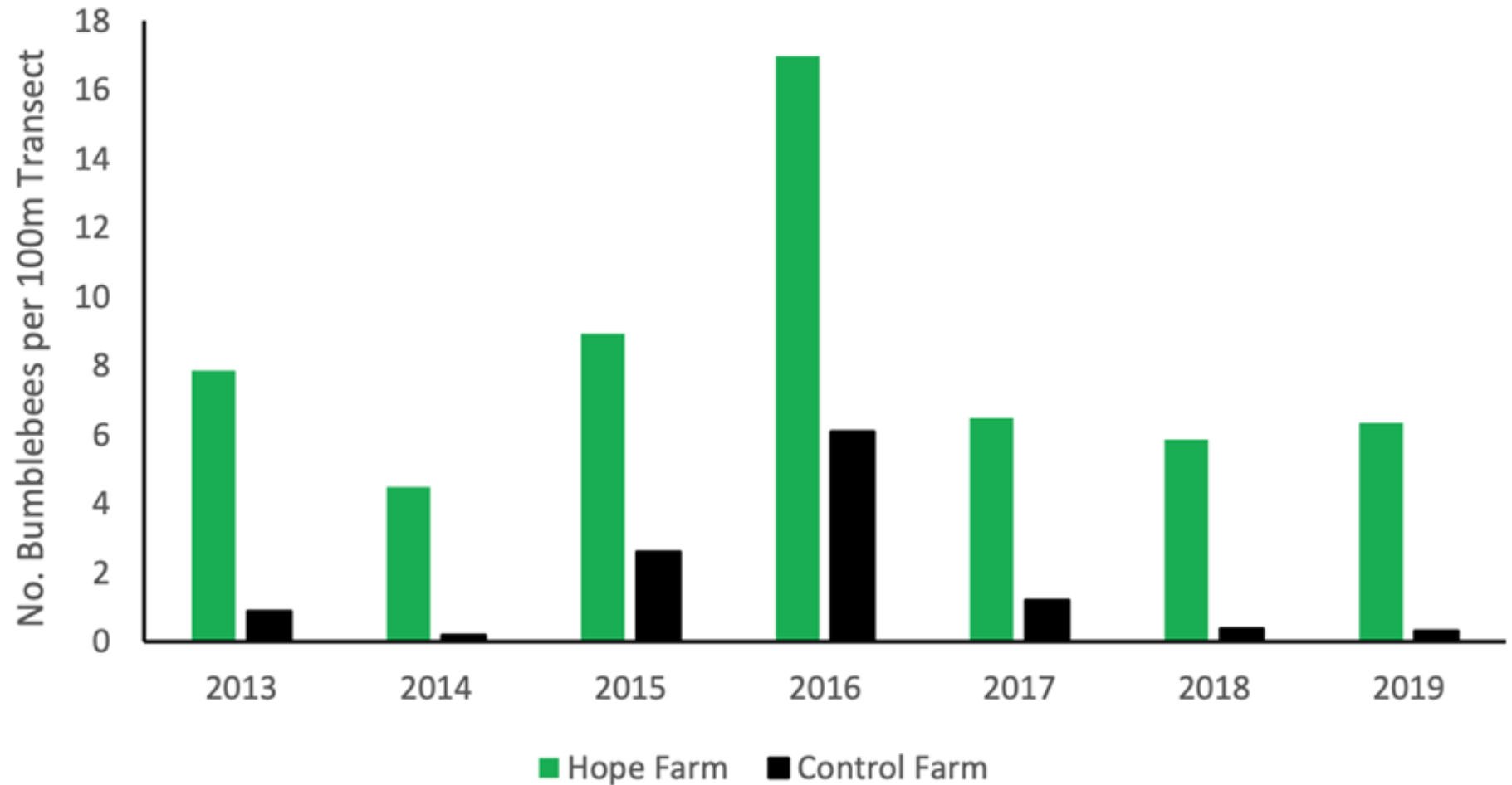

- V lednu 2016 na farmě zaznamenali 2 933 ptáků 48 druhů oproti 534 ptákům 30 druhů v lednu 2001
- Mezi druhy, které přispívají k FBI, patří strnad luční, stehlík obecný, zvonek zelený, koroptev polní, kavka obecná, poštolka obecná, čejka chocholatá, konopka obecná, strnad rákosní, havran polní, skřivan polní, špaček obecný, holub doupňák, vrabec polní, hrdlička divoká, strnad obecný, konipas luční, pěníce hnědokřídlá a holub doupňák

Motýli na farmě 2000-2019

Čmeláci na farmě

Děkuji za pozornost.

Autoři fotografií:

Archiv ČSO, Tomáš Bělka/birdphoto.cz, Jiří Bohdal, Josef Hlásek, ojtěch Kubelka,
Karel Poprach, RSPB images.com, Petr Šaj/birdphoto.cz, Miroslav Šálek, Anna
Talašová, Václav Zámečník